

Bertien en Rein Koole, bewoners en beheerders van buitenplaats Gunterstein, in de kamer die onlangs werd gerestaureerd.

Schipperen op een particuliere buitenplaats

Verlaat de nauwe straatjes van Breukelen, steek het bruggetje over, en je loopt pardoes tegen een prachtige buitenplaats aan. Omzoomd door een gracht, rechte oprijlaan, statig. Onverwoestbaar lijkt het. Maar buitenplaats Gunterstein kent een roerig verleden met alle daarbij horende pieken en dalen. Ook nu is het behoud ervan geen gemakkelijke opgave. Hoe een particuliere buitenplaats het allemaal weet te rooien.

— Lotty Nijhuis (journalist)

Het roerige verleden van Gunterstein

Buitenplaats Gunterstein heeft een lange, roerige geschiedenis. Twee eerdere verschijningsvormen van Gunterstein hebben de tand des tijds niet weten te doorstaan.

Het verhaal begint zo'n zevenhonderd jaar geleden, toen Gunterstein een kasteel was in leen van de Graaf van Holland. Een Graaf die het regelmatig aan de stok had met de bisschop van Utrecht, iets dat het kasteel uiteindelijk noodlottig is geworden. Gunterstein werd in 1511 veroverd en afgebroken, de stenen naar de stadsmuur van Utrecht afgevoerd.

Een paar jaar later bouwde Gijsbrecht van Nijenrode Gunterstein opnieuw op. Het was in deze periode dat het kasteel het recht verwierf ridderhofstad genoemd te worden. In 1611 werd het verkocht aan Johan van Oldenbarnevelt, die het tot zijn veroordeling in 1619 in zijn bezit had. Het waren uiteindelijk de Fransen die het tweede Gunterstein in 1673 verwoestten toen zij aan het einde van de oorlog hun aftocht bleezen.

Daarna komt Magdalena Pouille in beeld, koopmansvrouw in Amsterdam, 48 jaar – dus oud voor die tijd –, al voor de tweede keer weduwe en kinderloos. In 1680 kocht zij de ruïnes van Gunterstein om – zeer waarschijnlijk – architect Adriaan Dortsman een prachtig buiten te laten ontwerpen. De derde verschijningsvorm van Gunterstein staat nog wel fier overeind. En dat dankzij de inzet van vele generaties.

> IN ÉÉN VAN DE VERTREKKEN van Gunterstein, 'de Grote Zaal', hangt een groot portret van Magdalena Pouille, de vrouw die Gunterstein eeuwen geleden maakte tot de buitenplaats die het nu is (zie kader). Wat Magdalena deed was in haar tijd, op haar leeftijd, bijzonder en gedurfd, vertelt Bertien Koole Quarles van Ufford, huidige bewoonster van Gunterstein en verwant aan Magdalena. Ze leidt me rond in ruim driehonderd jaar geschiedenis en laat zien wat het betekent om een historische buitenplaats onder je hoede te hebben. Onder het portret van Magdalena vertrouwt Koole me toe: "Op een buitenplaats is altijd wel iets aan de hand. Ik vind het prettig om me soms in deze kamer terug te trekken en kracht te vinden bij een vrouw die zoveel durf had."

Gunterstein nummer drie staat na driehonderd jaar nog fier overeind.

Ook het park is een wezenlijk onderdeel van de buitenplaats.

In de 17e eeuw was een buitenplaats het ideaal, het paradijs op aarde tegenover die stinkende stad. En veel meer dan een huis alleen; ook het park maakt er een wezenlijk onderdeel van uit. Ook Magdalena had veel affiniteit met tuinen, kweekte zelfs citroenen in een verwarmde kas. Die hang naar het buitenleven is zelfs binnen terug te vinden. In de Grote Zaal zijn de wanden van boven tot onder versierd met een bonte afbeelding van bomen, dieren, natuurlijke taferelen; tussen het groen piept af en toe een afbeelding van Gunterstein door. Een tweede keer kijken leert dat het niet om een behangetje maar om een wandkleed gaat. "Het is één keer gerestaureerd door een echtpaar voor wie het echt een levenswerk was. Eén deel is zelfs 17 jaar weggeweest, voor de goede kleuren werden, naar origineel recept, zelfs planten gekookt. Een groot deel van de kosten is toen door Monumentenzorg betaald. Tegenwoordig is dat ondenkbaar. We zijn er dus heel dankbaar voor."

Magdalena moet veel van de buitenplaats gehouden hebben. "Ze wilde graag dat Gunterstein een familiehuis zou blijven. Ze nam zelfs een aanhangsel op in haar testament waarin was vastgelegd dat het niet vervreemd mocht worden. Een zogenaamd fidei-commis. Napoleon heeft dit afgeschaft, maar de familie voelde zich desondanks verplicht alles bij elkaar te houden." Dat was voor een latere generatie een reden om de buitenplaats in 1952 onder te brengen in een stichting. "Daarmee zijn we ervan verzekerd dat het landgoed en de buitenplaats altijd bij elkaar blijven"

Opknappen

Twee jaar geleden besloten Koole en haar man Rein hun intrek in het huis te nemen, nadat het decennia lang niet meer bewoond was geweest. Koole neemt me mee naar een kamer die is ingericht als zitkamer: grenen houten delen, opvallende gemarmerde pilaren, een enorme schouw, een mengeling van 17e en 18e eeuwse invloeden. Tal van voorouders kijken vanuit hun gouden lijsten op ons neer. De kamer is pas gerestaureerd, vertelt Koole. "De kleuren waren flets geworden, veel elementen waren verdwenen. We hebben het oude behang allemaal onder de nieuwe lagen teruggevonden. Er is een kleurenanalyse gedaan. Veel is nu weer in oude staat teruggebracht." Koole spreekt met veel plezier over de restauratie. "Het is echt spannend om ermee bezig te zijn, zo ontzettend interessant om overal bij betrokken te worden. Alles is heel weloverwogen gegaan, met een goede architect en heel veel andere experts. We zijn ook echt blij met het resultaat."

Ondertussen wordt ook aan de buitenboel gewerkt. De hoogstamboomgaard van de Van Oldenbarnevelttuin hersteld. Hetzelfde geldt voor de Engelse landschapstuin: ongewenste opstanden worden verwijderd, woekerende soorten teruggedrongen. Rein Koole, die een bijzondere interesse en passie voor natuur tentoon spreidt, geeft een korte rondleiding en wijst me tal van soorten aan: sneeuwkllokje, lenteklokje, wilde hyacint, daslook. "Stinsenplanten. Die zijn kenmerkend voor buitens. Oorspronkelijk komen ze in Nederland niet voor, maar ze werden door de bewoners van buitenplaatsen van elders hier naartoe genomen."

Financieel voortploeteren

Door de tijd zijn er overigens niet alleen elementen in verval geraakt of verdwenen, generaties hebben ook hun eigen dingen toegevoegd. Rein Koole: "In de jaren '50, voordat Gunterstein een stichting werd, speelde de vraag of de buitenplaats nog wel financieel haalbaar zou zijn. Er is toen geadviseerd om populierenbossen te planten, die zouden met houtopbrengst voldoende financiële middelen genereren. Dat is de reden dat men het toen aandurfde Gunterstein voort te zetten. Een geluk bij een ongeluk, want eigenlijk hebben we er nu alleen maar last van. De verplichte herplant na kap is veel duurder dan wat de houtoogst oplevert. Het bos laten we nu verwilderen, dood hout laten we zo veel mogelijk liggen. Zo komt er vanzelf steeds meer variatie en natuur."

Ook decennia later blijven de financiën een constante rekensom. Gunterstein is 115 hectare groot en heeft een stuk of veertien (bij)gebouwen.

De oprijlaan van Gunterstein.

Restaureren betekent keuzes maken: wél 17e eeuwse marmering, geen goudleer.

Een deel daarvan is verkocht, een deel wordt verhuurd. De grond is nog wel volledig in eigendom van de stichting. Huur, pacht en erfpacht zorgen voor de hoognodige jaarlijkse inkomsten. Bertien Koole: "Het reguliere onderhoud kunnen we daaruit financieren. Voor alle extra's, zoals restauratie, zijn we afhankelijk van fondsen. Zo ploeteren we voort." Ook het park is een kostenpost, hoewel ook daar nog een kleine inkomstenbron in zit. "Een groot deel van het park is opengesteld. Daarvoor ontvangen we een kleine bijdrage van de overheid. De onderhoudskosten bij openstelling zijn daar een veelvoud van, maar we vinden het belangrijk dat mensen van de buitenplaats kunnen genieten."

Keuzes maken

De huidige financiële situatie betekent keuzes maken. De familie probeert het reguliere onderhoud altijd op peil te houden. Maar verder is er sprake van een continue afweging: cultuur, natuur, landbouw, recreatie. Die afweging is soms moeilijk. Bertien Koole: "Onze tuinbaas, bijvoorbeeld, die heeft echt bijzondere ideeën, je kunt merken dat zijn hart bij de tuin ligt. Maar vaak zijn die ideeën erg kostbaar. Daar moeten we dan een tussenweg in vinden."

Koole geeft aan dat de belangrijkste zorg blijft om financieel gezond te blijven. "Je moet je heel verantwoordelijk gedragen en kijken op de lange termijn. Dat kan betekenen dat het voor een bepaalde investering het moment niet is. Je moet spreiden in de tijd. Die discipline moet je op kunnen brengen." Ook bij restauraties spelen goede afwegingen een

belangrijke rol. “We betrekken altijd allerlei adviseurs uit de museale wereld. Welke tijd moeten we bij de restauratie bijvoorbeeld prevaleren? In de kamer die we pas gerestaureerd hebben, hebben we bijvoorbeeld 17e eeuwse marmering teruggevonden. Moeten we dat terug gaan brengen in een kamer die verder de stijl heeft van de 18e eeuw? Ja, want het blijkt toch wel beeldbepalend. Intussen proberen we ook aan de begroting vast te houden, dat is gelukt. Er zaten veel stelposten in, die houden een risico in voor de opdrachtgever. Wij vonden dat te veel onzekerheid, en hebben het nader laten onderzoeken. We hebben bijvoorbeeld ook goudleer gevonden, maar het terugbrengen daarvan bleek bij nader inzien onbetaalbaar. Dat konden we ons gewoon niet veroorloven. Maar de restauratie geeft desondanks een goed beeld van hoe het geweest is, en dat is genoeg.”

De rol van familiewortels

Veel buitenplaatsen worden beheerd door landschapsorganisaties als Staatsbosbeheer. Wat maakt het voor een particulier anders? “Wij zijn hier ingegroeid, generatie op generatie. Wij hebben een individuele benadering, zijn overal bij betrokken. Als particulier heb je respect voor wat je voorouders hebben gedaan, een eigen stijl.” Bovendien brengt bewoning een bepaalde sfeer met zich mee, vindt Koole. Hoewel dat ook betekent dat het huis niet opengesteld is. “Maar we geven wel rondleidingen. Gedoseerd, dat wel. Groepen uit de directe omgeving krijgen daarbij voorrang: groepen die historisch geïnteresseerd zijn, scholen. Dat vinden we belangrijk. Het buiten heeft zo’n gigantische historie, we

vinden het fijn om dat met anderen te delen.”

Koole voelt een brede verantwoordelijkheid, voor haar én ander erfgoed. Zowel provinciaal, als bestuurslid van het Utrechts Particulier Grondbezit, als landelijk met het bestuurslidmaatschap van de Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen. “We willen niet alleen knokken voor onszelf, maar voor buitenplaatsen in het algemeen. We werken nu bijvoorbeeld in de Provincie Utrecht aan de ontwikkeling van een Buitenplaatsbiotoop, want we vinden dat je niet alleen je eigen grenzen, maar ook bijvoorbeeld de zichtlijnen moet beschermen.” Koole ziet de toekomst wel zonnig in. “Veel buitenplaatsen proberen steeds meer voor zichzelf te zorgen, andere economische dragers te vinden. Maar er ontstaat ook bij de overheid een besef, om mee te denken met de eigenaren en meer mogelijkheden te faciliteren, om de overgebleven landgoederen en buitenplaatsen te behouden en te versterken. Iets waar het Jaar van de Historische Buitenplaats ook zeker aan heeft bijgedragen.”

Of Koole het beheren van een buitenplaats uiteindelijk als een lust of last ervaart? “Je staat ermee op en je gaat ermee naar bed. Maar ik zal niet zeggen dat de lasten groter zijn dan de lusten, want ik geniet er echt van om hier te wonen. Het is uniek, bijzonder. En ook een opdracht. En het geeft heel veel voldoening. Als je het huis vergelijkt met jaren geleden, dan zie je dat het huis letterlijk en figuurlijk weer kleur heeft gekregen.” <

redactie@vakbladnbl.nl

De grote zaal met het portret van Magdalena Poulle.